

Mednarodna zveza za spomin na holokavst

Listina za varstvo krajev spomina

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE

Prva izdaja, ki jo je leta 2023 objavila Mednarodna zveza za spomin na holokavst (IHRA).

© 2023, IHRA

Vse pravice pridržane. Vsebina te publikacije se lahko neomejeno uporablja in kopira za izobraževalne in druge nekomercialne namene, če je pri vsaki reprodukciji kot vir navedena IHRA.

Prevod v slovenski jezik: Lili Potpara, Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve Republike Slovenije

O mednarodni zvezi za spomin na holokavst

Mednarodna zveza za spomin na holokavst (IHRA) združuje vlade in strokovnjake, ki si prizadevajo za krepitev, razvoj in spodbujanje izobraževanja o holokavstu, raziskovanja holokavsta in za ohranjanje spomina nanj po vsem svetu ter za spoštovanje zavez iz Stockholmske deklaracije iz leta 2000 in Ministrske deklaracije IHRA iz leta 2020.

O listini in prispevkih k njej

Listina Mednarodne zveze za spomin na holokavst za varstvo krajev spomina deležnike usmerja k dobrim praksam pri varstvu krajev, kjer sta se izvajala holokavst in genocid nad Romi. S tem pomaga varovati vse avtentične kraje spomina na holokavst in zagotoviti, da bo spomin na te dogodke živel tudi v prihodnosti, kar ohranja vizijo IHRA: Svet, ki se spominja holokavsta. Svet brez genocida.

Strokovnjaki IHRA so listino pripravljali pet let, od leta 2019 dalje. Brez mnogih prispevkov delegatov IHRA iz vseh držav članic je ne bi bilo. Posebna zahvala gre članom projektne skupine: vodja projekta je bila Gilly Carr (Združeno kraljestvo), namestnik vodje Steven Cooke (Avstralija), članice in člani: Bruno Boyer (Francija), Ilja Ļenskis (Latvija), Anna Míšková (Češka republika), Nevena Bajalica (Srbija), Frédéric Crahay (Belgija), Dubravka Đurić Nemeč (Hrvaška), Karel Fracapane (UNESCO), Paul Isaac Hagouel (Grčija), Anette Homlong Storeide (Norveška), Adam Kerpel-Fronius (Nemčija), Thomas Lutz (Nemčija), Ljiljana Radonić (Avstrija), Jean-Philippe Restoueix (Svet Evrope), Frank Schroeder (Luksemburg), Martin Winstone (Združeno kraljestvo) ter nekdanji člani projektne skupine: Alicja Białecka (Poljska), Werner Dreier (Avstrija), Martina Maschke (Avstrija), Kamilė Rupeikaitė (Litva), Zoltán Tóth-Heinemann (Madžarska) in Heidemarie Uhl (Avstrija), in Christian Wee (Norveška).

Zunanji svetovalci so bili: Caroline Sturdy Colls (Univerza v Staffordshiru), Gabriele Dolff-Bonekämper (Mednarodni svet za spomenike in spomeniška območja, ICOMOS), Silvia Fernandez in Elizabeth Silkes (Mednarodna koalicija krajev vesti), Joseph King (Mednarodni center za študij varstva in restavriranja kulturnih dobrin, ICCROM), Ophelia Leon (Mednarodni odbor za muzeje spomina, ICMEMOHRI), Claudia Theune (Univerza na Dunaju) in projektna raziskovalka Margaret Comer.

Dodatna zahvala gre tudi partnerstvom s skrbniki krajev spomina po Evropi, med katerimi so bili Alderney (William Tate), Spominski park Mauthausen (Barbara Glück), Muzeja Kauno IX Forto (Marius Pečiulis in Vytautas Petrikėnas), Spominski park Terezín (Jan Roubínek) ter mnogim drugim, ki so izvajalcem projekta formalno ali neformalno svetovali.

Koordinatorici projekta sta bili Julana Bredtmann (2019–2020) in Natalie Harshman (2020–2023) v stalni pisarni IHRA.

Listina Mednarodne zveze za spomin na holokavst za varstvo krajev spomina je posvečena pokojni dr. Heidemarie Uhl, ki je bila več kot dvajset let članica avstrijske delegacije pri IHRA. Dr. Uhl je bila predana sodelavka, ki je od vsega začetka podpirala delo pri projektu. Njenega prispevka k raziskovanju holokavsta in ohranjanju spomina nanj ter k Listini IHRA ne bomo pozabili.

»Ohranjamo zgodovinske vire o holokavstu, genocidu nad Romi ter preganjanju drugih žrtev nacistične Nemčije ter njenih fašističnih in skrajno nacionalističnih partnerjev in drugih kolaborantov, ki so sodelovali pri teh zločinih.«

2020 Ministrska deklaracija IHRA, 9. člen

Dr. Kathrin Meyer

generalna sekretarka IHRA

Pričevanja ljudi, ki so preživeli holokavst, svetu omogočajo edinstven uvid v preteklost. So v samem jedru spomina na holokavst in posredujejo spoznanja, ki močno presegajo

Poleg tega so kraji, kjer se je izvajal holokavst, neme priče grozot, ki na obiskovalcih puščajo neizbrisen pečat. Ti kraji spomina prenašajo pretresljivo sporočilo, saj človeštvo hkrati izobražujejo in opozarjajo na strašne dogodke, ki so se tam zgodili.

V času, ko preživeli počasi odhajajo, ima to sporočilo še toliko večji pomen. Kraji spomina imajo ključno vlogo pri ohranjanju spomina na preživele in priče holokavsta. Prav zaradi te vloge jih je treba zavarovati zdaj in za prihodnje rodove.

Kraji spomina so stari 80 ali več let in so pred izzivi brez primere. Leta 2018 je IHRA to prepoznala kot trajno pomembno vprašanje, ki kljub preteklim zavezam o zagotavljanju varstva zahteva konkretno pozornost. Več let si je naša strokovna skupnost prizadevala ovrednotiti tveganja ter zasnovati rešitve,

najboljše prakse in politike za vse države, ki upravljajo kraje spomina na holokavst in genocid nad Romi.

Zelo sem ponosna, da so ta prizadevanja pripeljala do Listine Mednarodne zveze za spomin na holokavst za varstvo krajev spomina.

Ko je bila pred 23 leti podpisana Stockholmska deklaracija, je imela novoustanovljena IHRA še vedno na voljo vodstvo mnogih preživelih, ki so naše delo usmerjali v svet, ki se spominja holokavsta. Eden teh preživelih, sir Ben Helfgott, je bil priča zavezam, sprejetim v Stockholmu, in je pozneje postal član delegacije Združenega kraljestva pri IHRA. Le nekaj mesecev pred dokončnim oblikovanjem Listine IHRA je sir Helfgott preminil, kar je bila ogromna izguba za skupnost IHRA in za ves svet.

Smrt sira Helfgotta je še dodaten opomin, da je v spominjanje nujno vpeljati naslednjo generacijo, ki bo zagotovila, da se bo trajen spomin na preživele in žrtve ohranjal tudi v prihodnje.

Sarah Lustig

posebna svetovalka predsednika vlade Republike Hrvaške za vprašanja holokavsta in boj proti antisemitizmu, sopredsedujoča v hrvaškem predsedstvu IHRA 2023

Kot potomka preživelih holokavsta imam zapleten odnos do avtentičnih krajev spomina na šoo, kar se je začelo, ko sem prvič obiskala Auschwitz-Birkenau.

Decembra 1992 sem bila stara dvanajst let in sem bila na obisku pri očetu v Krakovu. Z mamu naju je odpeljal v Auschwitz, taborišče, ki ga je preživel kot zapornik #A-3317. Razkazal nama je plinske celice in pripovedoval, kako se je babica prhala v podobnih prostorih in kako je preživela krutosti taborišča, medtem ko jih drugi Judje iz Čakovca in Osijeka niso. Pokazal nama je osebne predmete žrtev in ves čas ponavljal: »Prepričan sem, da je tu nekje še vedno moj kovček.« Od tistega dne se najbolj spominjam njegove nuje, da spregovori o svoji poškodovani mladosti, pri čemer se je dobro zavedal, da je bil ob odhodu iz Bergen-Belsna enako star kot jaz med tistim obiskom. Toda za mojega očeta je bil obisk Auschwitz z družino, kjer bo nekaj mesecev pozneje snemal *Schindlerjev seznam*, dokaz življenja.

Počaščena sem, da sem sodelovala pri pripravi Listine Mednarodne zveze za spomin na holokavst za varstvo krajev spomina. Kot sopredsedujoča IHRA sem se v preteklem letu ukvarjala s pobudo Prihodnost spomina, hkrati pa se je v meni še utrdilo prepričanje, da bo vedno obstajal dokaz življenja, celo na krajih gotove smrti. Pri sprejemanju Listine IHRA so me vodile očetove besede, ki jih je zapisal leta 2009. Naše skupno poslanstvo in delo so moj intimni spomenik očetu. Hvala, da ste mi pomagali izpolniti obljube vsem tistim, ki so me poučevali o sočutju in preživetju.

»Skozi življenje sem se prebijal sam. Preživel sem, ker sem verjel, da bom. Želim si, da bi lahko rekel, kako ti ljubezen pomaga, da lažje zdržiš. A tega ne morem reči. Lahko pa rečem, da te naprej žene nekaj drugega: sočutje. Sočutje do ljudi, kakršen si sam, ki se je včasih vzbudilo tudi v nekaterih, ki so bili pošasti.

Svet, v katerega sem vstopil, me je označil z judovskim simbolom, Davidovo zvezdo, in s vtetovirano taboriščno številko. Lačen sem s široko odprtimi očmi gledal čez ograjo iz bodeče žice v negotovost in šele veliko pozneje spoznal, da so me za vedno oropali mladosti, otroških iger in sanj.

In potem, čeprav se še vedno nisem zavedal svoje trdne volje in sposobnosti, sem sklenil, da bom zgradil *intimni spomenik* ljudem, ki sem jih srečal, in tistim, za katerem sem pozneje izvedel, da so se spremenili v dim in pepel; da bom njihove sanje spremenil v film ter ljudem pokazal bolečino in sramoto, posledice vojne, v katero so me, tako kot mnoge druge, zvelikli na silo, a sem jo preživel.«

Branko Lustig, 2009

Na plenarnem zasedanju 30. novembra 2023 je IHRA,

v duhu ustanovnega dokumenta, Stockholmske deklaracije iz leta 2000, v kateri smo se zavezali, da bomo strašno resnico o holokavstu branili pred tistimi, ki jo zanikajo, in spodbujali ustrezne oblike spomina na holokavst;

ob sklicevanju na Ministrsko deklaracijo IHRA iz leta 2020 in njene zaveze, da bomo varovali zgodovinske vire ter odkrivali in ohranjali izvirna prizorišča ter omogočali dostop do njih (9. 10. in 12. člen);

ob sklicevanju na Mednarodno listino muzejev spomina iz leta 2012, ki poziva k pluralističnim kulturam spominjanja, ki jih vodijo duh sodelovanja namesto tekmovalnosti, pozitivne vrednote, izražene v Splošni deklaraciji človekovih pravic, in zaščita krajev spomina pred političnim vmešavanjem, s čimer se omogoči, da ostanejo široko zasidrani v raznoliki in vključujoči civilni družbi;

ob upoštevanju etičnih načel iz Mednarodne listine muzejev spomina iz leta 2012, ki narekujejo visoka merila strokovnosti, uporabo znanstvenih metod in predstavljanje zgodovinskih informacij, ki v obiskovalcih zbudijo sočutje do žrtev in preganjenih skupin ob spoštovanju znanstvenih načel diskurza in omogočanju različnih zornih kotov ter zagotavljanju, da razstave ne bodo preveč pretresle ali indoktrinirale obiskovalcev, temveč bodo vključevale samokritiko in spodbujale kulturo spominjanja;

sprejela **Listino Mednarodne zveze za spomin na holokavst za varstvo krajev spomina.**

Listina Mednarodne zveze za spomin na holokavst za varstvo krajev spomina

Listina Mednarodne zveze za spomin na holokavst (IHRA) za varstvo krajev spomina¹ spoštuje zaveze IHRA iz Stockholmske deklaracije in Ministrske deklaracije IHRA iz leta 2020, da »ohranjamo zgodovinske vire o holokavstu,² genocidu nad Romi,³ ter preganjanju drugih žrtev nacistične Nemčije ter njenih fašističnih in skrajno nacionalističnih partnerjev in drugih kolaborantov,⁴ ki so sodelovali pri teh zločinih« (9. člen).

Listina IHRA je namenjena predvsem državam članicam IHRA⁵ in se nanaša na pomembne kraje spomina v kateri koli državi. IHRA spodbuja tudi druge države, v katerih so primerljivo pomembni kraji

spomina, naj se zavedajo odgovornosti zanje ter uporabljajo tukaj navedena načela in prakse.

IHRA je listino, ki vsebuje načela, odgovornosti in priporočene dobre prakse, sprejela z namenom spodbujanja varstva krajev spomina na holokavst in genocid nad Romi ter krajev, povezanih z zločini nacistov in njihovih kolaborantov.⁶

V času, ko nas zapušča še zadnja generacija preživelih, kraji spomina ostajajo med poslednjimi pričami teh zločinov, ki jih moramo zavarovati za zanamce.

Preambula⁷

Zavedamo se, da so kraji, kjer se je izvajal holokavst, in kraji, povezani z zločini nacistov in njihovih kolaborantov, številni in raznoliki. Listina IHRA se osredotoča na kraje, kot so: uničevalna taborišča, centri in lokacije; koncentracijska, internacijska in prehodna taborišča ter taborišča za prisilno delo; taborišča vojnih ujetnikov; uničena naselja; zbirne točke za deportacije, geti, prizorišča pogromov, zapori; prizorišča pobijanja z »evtanazijo«, prizorišča »medicinskih poskusov«; množična grobišča in morišča, poti pohodov smrti in drugi kraji, kjer so nacisti in njihovi kolaboranti izvajali zločine, ter z njimi povezana skrivališča, kraji pobegov kot tudi hiše in bivališča storilcev, ki so pomembni za zgodovino holokavsta in genocida nad Romi. Listina IHRA se nanaša tudi na kraje spomina, ki so pomembni za druge žrtve preganjanja s strani nacistov in njihovih kolaborantov. Čeprav se zakonodaja, povezana z varstvom krajev spomina, razlikuje od države do države, mnogi niso vključeni v registre dediščine, niti niso zavarovani z ustrezno zakonodajo.

Spomeniki so lahko lokalnega, nacionalnega ali mednarodnega pomena. Nekateri so uvrščeni med

»muzeje«, nekateri so morda označeni s spominsko ploščo, spet drugi morda sploh niso označeni, se uporabljajo v druge namene ali še niso bili razpoznani. Ti kraji se zaradi svoje zgodovine že dolgo soočajo s posebnimi izzivi, kar pogosto pomeni, da je njihovo varovanje v primerjavi z drugimi zgodovinskimi območji dodatno oteženo. Posebni izzivi vključujejo tudi zanikanje in izkrivljanje holokavsta.

Ker so kraji spomina, povezani s holokavstom in zločini, ki so jih zagrešili nacisti in njihovi kolaboranti, prizorišča trpljenja več skupin žrtev, se listina osredotoča na kraje same, in ne navaja skupin žrtev, pri čemer pričakujemo, da bo veljala tudi za žrtve in kraje, ki v njej niso izrecno navedeni.

Vse bodoče vlade držav članic, javne organe na vseh ravneh in druge, ki so danes in bodo v prihodnje odgovorni za vzdrževanje teh krajev, ne glede na politično pripadnost spodbujamo, naj se zavedajo pomena varovanja in bodočega oblikovanja teh krajev za ohranjanje spomina na žrtve in preživele ter za izobraževanje prihodnjih generacij.

1. člen: Varstvena načela

1. člen listine opisuje temeljne razloge za varstvo krajev spomina in pomen Splošne deklaracije človekovih pravic in načel ICOM.⁸ Listino je torej treba uporabljati v povezavi z Mednarodno listino muzejev spomina IHRA,⁹ pri čemer je treba posebno pozornost nameniti etičnim načelom varstva zgodovinskih krajev, ki sledijo Splošni deklaraciji človekovih pravic in etičnim načelom ICOM.

- 1.1. Države članice potrjujejo, da je v interesu miru med deležniki¹⁰ varovanje¹¹ pomenljivosti¹² krajev spomina, povezanih s holokavstom ter zločini nacistov in njihovih kolaborantov, ključnega pomena za uveljavitev odgovornega zgodovinskega pričevanja in napredovanje kulturnega sodelovanja in znanja. Ti kraji lahko posredujejo informacije o preteklosti na način, ki varuje zgodovinsko pričevanje in hkrati vzpostavlja močne povezave s sedanostjo, kar zagotavlja trajno izhodišče za izobraževanje in ohranjanje spomina v prihodnosti.
- 1.2. Države članice opozarjajo, da so kraji spomina, povezani s holokavstom ter zločini nacistov in njihovih kolaborantov ter s preganjanjem in poboji, ki so jih zagrešili nacisti in njihovi kolaboranti, široka kategorija, ki ni omejena zgolj na morišča ali koncentracijska taborišča. Takšne kraje je treba identificirati, označiti in dokumentirati ter obvladovati tveganja, ki ogrožajo njihovo pomenljivost.
- 1.3. Varstva krajev spomina se ne sme zlorabljati za noben namen, še zlasti ne tako, da bi vzpostavljali hierarhije skupin žrtev in eni od njih pripisovali večjo težo kot drugim. Tovrstni pristopi povzročajo škodo skupinam žrtev in izkrivljajo verodostojno zgodovino.
- 1.4. Kraji spomina so prostori spominjanja, dialoga in vključevanja, ki pogosto posredujejo več verodostojnih naracij, zaradi česar imajo pomembno vlogo pri varovanju človekovih pravic in demokratičnega življenja.
- 1.5. Bistvenega pomena je varovanje prizorišč množičnih pobojev, zlasti tistih, povezanih s holokavstom in genocidom nad Romi ter drugimi žrtvami nacistov in njihovih kolaborantov. Na teh krajih so pogosto tudi grobišča, zato je nujno spoštovati dostojanstvo žrtev.
- 1.6. Ključnega pomena je varovanje zgodovinskih virov in zaščita dejstev za namene izobraževanja, ohranjanja spomina in raziskav.
- 1.7. Varstva krajev spomina se ne sme izrabljati za izkrivljanje ali potvarjanje zgodovine kakega zločina iz političnih razlogov. Posebno natančno je treba navajati skupine žrtev in tistih, ki so odgovorni za storjene zločine.

2. člen: Prepoznavanje tveganj, ki ogrožajo pomenljivost

V 2. členu so navedeni tveganja, grožnje in izzivi, s katerimi se soočajo kraji spomina na holokavst in kraji, povezani z zločini nacistov in njihovih kolaborantov, kar zahteva posebno pozornost deležnikov.

- 2.1 Države članice IHRA se zavedajo, da so kraji spomina, povezani s holokavstom ter zločini nacistov in njihovih kolaborantov ter s preganjanjem in poboji, ki so jih zagrešili nacisti in njihovi kolaboranti, izpostavljeni nekaterim tveganjem, ki ogrožajo njihovo pomenljivost. Ta tveganja¹³ je mogoče opredeliti kot:
- 2.1.1. podnebne spremembe in naravne nesreče, kot so poplave, suše, spremembe v ekosistemih, skrajni vremenski pojavi in potresi;
 - 2.1.2. zanemarjanje, kar vodi v propadanje zaradi vlage, žuželk, škodljivcev in staranja;
 - 2.1.3. namerno uničevanje, kot so teroristični napadi, vandalizem in ekstremistična dejanja;
 - 2.1.4. namerno in nehotno uničevanje, ki ga povzročajo oboroženi spopadi;
 - 2.1.5. namerno in nehotno izkrivljanje in/ali zanikanje¹⁴ ter (politično) prilaščanje ali nacionalne občutljivosti, kar vodi v zavajajoče razlage ali molk;
 - 2.1.6. pomanjkanje potrebne finančne podpore;
 - 2.1.7. uničenje ali poškodovanje kraja spomina zaradi novih gradbenih projektov, vključno s postavitvijo novih ali razširitvijo starih spominskih obeležij;
 - 2.1.8. umeščanje novih gradbenih projektov na parcele, ki obkrožajo kraje spomina, pri čemer je treba ohraniti pomembne razglede na te kraje in z njih, kjer je ustrezno;
 - 2.1.9. alternativne (neprimerne) rabe krajev spomina;
 - 2.1.10. pomanjkanje zakonodaje o varstvu dediščine in drugih ustreznih ukrepov, pri čemer je treba opozoriti, da včasih celotne kulturne pokrajine potrebujejo tovrstno varstvo;
 - 2.1.11. ogrožanje celovitosti ali doživljanja kraja spomina zaradi (a) dodatkov ali (b) odstranitve delov zgodovinskega kraja, kar je lahko posledica (a) nove zakonodaje, ki omogoča gradnjo sodobnih objektov na zgodovinskem kraju, ali (b) vandalizma ali ropanja;

- 2.1.12. problematika zasebnega lastništva, na primer grožnja prodaje zemljišča za drugo, neprimerno rabo, ali preprečevanje dostopa do kraja;
- 2.1.13. pomanjkanje znanja, raziskav, obeleževanja, spoštovanja, priznavanja ali prepoznavanja natančne lokacije kraja spomina in zgodovine, kar dolgoročno vpliva na to, kako bodo kraj varovale prihodnje generacije;
- 2.1.14. obraba in škoda, ki jo povzročajo obiskovalci;
- 2.1.15. odsotnost celovitega dojetja in predstavljanja dediščine, ki bi povezalo medsebojno sorodne kraje spomina znotraj iste pokrajine, mesta ali vasi;
- 2.1.16. odsotnost načrta upravljanja, ki bi združeval vse obstoječe elemente kraja spomina.

3. člen: Odgovornost za varovanje

V 3. členu so opredeljene dolžnosti in obveznosti vseh držav, institucij, organizacij in oseb, ki uporabljajo to listino.

- 3.1. Države članice se zavedajo, da so kraji spomina, povezani s holokavstom ter zločini nacistov in njihovih kolaborantov, lahko prostori dialoga in raziskovanja različnih naracij. Takšno delo zahteva vključujoč pristop, pri katerem je treba pustiti dovolj prostora za nova spoznanja, ki se lahko sčasoma razvijejo. Hkrati se države članice zavedajo nevarnosti dezinformacij, namernega izkrivljanja, potvarjanja, utišanja in prilaščanja naracij. Države članice morajo biti pozorne na točnost informacij, ki so predstavljene na kraju spomina.
- 3.2. Države članice se spodbuja, naj vlogo in vrednote teh krajev prenašajo na vse generacije, tako da krepijo zgodovinsko zavest o njih ter vzpostavljajo medsebojno razumevanje, dialog in izobraževalne programe. Države članice se prav tako spodbuja, naj podpirajo izobraževalne, informativne in raziskovalne programe, ki izpolnjujejo visoka etična, izobraževalna in akademska merila ter vključujejo, kjer je to mogoče, izvedljivo in ustrezno, tudi hibridne formate.
- 3.3. Ob zavedanju, da je civilna lastnina, vključno s kraji spomina na holokavst ter zločine nacistov in njihovih kolaborantov, lahko zaščitena na podlagi mednarodnega humanitarnega prava, npr. v skladu s Haaško konvencijo in Ženevskimi konvencijami,¹⁵ se države članice spodbuja, naj zavarujejo kraje spomina na holokavst ter zločine nacistov in njihovih kolaborantov tako v miru kot v primeru oboroženega spopada. Države članice opozarjajo, da se je v mirnodobnem času z ustreznimi organi (vključno z nacionalnimi oboroženimi silami) treba pogovoriti o pripravah na izvajanje vseh ustreznih varstvenih, zakonodajnih in vojaških ukrepov. Tudi razvijanje odnosov s ključnimi partnerji¹⁶ naj poteka v mirnodobnem času. Državam članicam se priporoča, naj sledijo smernicam teh partnerjev.¹⁷
- 3.4. Občasno je v luči novih raziskav treba preveriti *pomenljivost* in *atribute*,¹⁸ zaradi katerih je kraj spomina pomenljiv. Pomenljivost mora biti vodilo pri varstvu kraja.
- 3.5. Države članice se spodbuja, naj zagotovijo razvoj, posodabljanje, sprejetje in izvajanje ustrezne nacionalne in lokalne zakonodaje o dediščini. Ob tem je treba upoštevati mednarodne konvencije, pogodbe in listne o dediščini¹⁹ ter verske/kulturne smernice za varstvo arheološke, zgodovinske in nesnovne dediščine²⁰ krajev spomina na holokavst in krajev, povezanih z zločini nacistov in njihovih kolaborantov. To velja tudi za množična grobišča in človeške ostanke.²¹

- 3.6. Države članice se spodbuja, naj v okviru mehanizma poročanja IHRA opredelijo pomembne kraje spomina, povezane s holokavstom ter preganjanjem s strani nacistov in njihovih kolaborantov, ki se soočajo z različnimi izzivi. Priporočljivo je, da se vključijo tudi kraji, na katere opozarja lokalno prebivalstvo, državljani, ki živijo zunaj države, ter lokalne, regionalne in mednarodne organizacije.
- 3.7. Države članice se spodbuja, naj finančno podpirajo ohranjanje,²² priznavanje in varstvo krajev spomina na svojem ozemlju in z njimi povezano materialno kulturo. Sredstva je treba zagotavljati za proaktivne, preventivne in trajnostne ukrepe, ki so opisani v 4. členu te listine, ter za pokrizne, obnoviteljske ali rekonstrukcijske ukrepe, kot je ustrezno.
- 3.8. Za vsak kraj spomina je treba opredeliti skupine deležnikov, in kjer je ustrezno, ustanoviti posvetovalne odbore ali komisije, da se olajša sprejemanje odločitev in prepreči napetosti.
- 3.9. Deležnike vsakega kraja spomina je treba spodbujati, naj pripravijo in izvedejo raziskave obstoječih in prihodnjih tveganj, ki ogrožajo materialno ohranjanje kraja. Take raziskave bodo deležnikom pomagale najti ustrezne rešitve in usmerjati financiranje v specifične potrebe.
- 3.10. V skladu z nacionalno in mednarodno zakonodajo naj vsaka država članica in/ali upravljavec kraja spomina premisli o posebnih ukrepih za zaščito človeških ostankov na lokaciji pred neprimernimi posegi ali nestrokovnim izkopom.
- 3.11. Vse države članice se prav tako spodbuja, naj skrbno pretehtajo primernost dogodkov in dejavnosti, ki potekajo v bližini krajev spomina.
- 3.12. Države članice ali deležnike se spodbuja, naj poiščejo ustrezno vlogo za zapuščene, zanemarjene, ponovno uporabljene ali zlorabljene pomenljive kraje spomina glede na njihovo preteklost, da se zagotovi dostojno upoštevanje njihove zgodovine.

4. člen: Varstvene prakse

V 4. členu so opisani priporočeni praktični koraki za države, institucije, organizacije in osebe, ki uporabljajo to listino, da bodo uvedle dobre prakse in upoštevale ugotovljena tveganja.

- 4.1. Glede na različne izzive, s katerimi se soočamo pri krajih spomina na holokavst ter na zločine nacistov in njihovih kolaborantov, je treba dati prednost raziskavam, dokumentiranju, pripravi in vzdrževanju popisov ter digitalizaciji vseh podatkov, povezanih s krajem (npr. materialna kultura, arhivski dokumenti, stavbe in vse obstoječe sledi nad ali pod zemljo). Vse to je treba vključiti v načrt upravljanja kraja spomina za prihodnost.
 - 4.1.1. Države članice naj zagotovijo, da te dejavnosti izvajajo ustrezno usposobljeni in opremljeni strokovnjaki, ki med preverjanjem in potrjevanjem varstvenih in/ali razvojnih načrtov za vsak kraj spomina po potrebi sodelujejo z (nacionalnimi) institucijami za kulturno dediščino ter se po možnosti posvetujejo z organizacijami civilne družbe in lokalnimi skupnostmi.
 - 4.1.2. Glede na to, da imajo nekatere države članice veliko krajev spomina, druge pa malo ali nič, in glede na zavezanost IHRA mednarodnemu sodelovanju naj si države članice prizadevajo za medsebojno pomoč in si, kolikor je v njihovi moči, pomagajo pri ohranjanju tako zgodovinskih virov kot krajev spomina. Delegacije IHRA se lahko oprejo tudi na strokovno znanje znotraj IHRA.
 - 4.1.3. Države članice naj si prizadevajo za olajšano izmenjavo informacij med ustreznimi strokovnjaki, da se bodo dobre prakse pri varovanju, zbiranju podatkov in upravljanju krajev spomina lahko učinkovito razširjale znotraj držav članic in med njimi.
 - 4.1.4. Kjer je to izvedljivo, bi morale države članice zagotoviti, da ima vsak kraj spomina javno dostopen načrt upravljanja, ki usmerja njegovo varovanje. Načrt mora vsebovati razlago o tem, zakaj je kraj pomenljiv; opredeliti tveganja, ki ogrožajo njegovo pomenljivost; ustrezno zakonodajo o dediščini in drugo zakonodajo ter specifične politike za ohranjanje kraja spomina; in akcijski načrt za prihodnje delo.
- 4.2. Kjer so kraji spomina na zemljiščih v zasebni lasti, je priporočljivo, da države članice lastnike zemljišč podpirajo in spodbujajo, naj kraje varujejo in omogočijo dostop do njih, če se jih zaprosi. Ko se zamenja lastnik, naj države članice poskušajo zagotoviti, da bosta varovanje kraja spomina in dostop do njega vključena v prodajno pogodbo.

- 4.3. Priporočljivo je, da se vsi deležniki posvetujejo med seboj glede zaščite širšega okolja kraja spomina, da bo ohranjena njegova pomenljivost.
- 4.4. Ropanje ali kraja na katerem koli delu kraja spomina ali zbirk, vključno s človeškimi ostanki, močno ogrožata varovanje njegove pomenljivosti. Države članice naj si z ustreznimi pravnimi sredstvi prizadevajo za prepoved tovrstnih krajev in ropanja ter sodelovanje s tistimi, ki so za kraj spomina odgovorni, da se zagotovi priprava in izvajanje načrtov za varnost in pripravljenost na tveganja.
- 4.5. Države članice so sprejele različne zakone glede zdravja in varstva na javnih krajih spomina ter dostopa do njih, tudi za kraje dediščine. Čeprav se zavedajo, da je treba razširiti varen dostop do njih za vse, povečana dostopnost lahko pomeni tveganje, ki utegne ogroziti pomenljivost kraja spomina. Stroške in koristi tveganj je torej treba primerjati s stroški in koristmi omejevanja dostopa za obiskovalce.
 - 4.5.1. Vseh tovrstnih sprememb na krajih spomina se je treba lotevati tako, da zavarujemo pomenljivost kraja spomina in preprečimo moteče posege v materialne ostanke, če je le mogoče.
 - 4.5.2. Ker lahko ureditev dostopa poškoduje kraj spomina, je priporočljivo, da države članice in upravljavci sprejmejo ustrezne ukrepe za zmanjševanje tovrstne škode.
- 4.6. Države članice se zavedajo, da so deležniki krajev spomina na holokavst ter zločine nacistov in njihovih kolaborantov lahko lokalne, regionalne, nacionalne in globalne skupnosti. Zato se države članice in upravljavce krajev spomina spodbuja, naj se pred sprejemanjem odločitev o ureditvi kraja, z njim povezane zbirke in rabe (spominsko, izobraževalno in drugo), formalno posvetujejo s čim več ustreznimi skupinami in upoštevajo njihova mnenja.
- 4.7. Države članice se spodbuja, naj razvijajo dobre prakse s spletno razlago in povezanimi digitalnimi tehnologijami, da bo kraj spomina dostopen različnim javnostim v različnih jezikih.
- 4.8. Kjer je ustrezno, naj kraji spomina obiskovalce jasno poučijo, kakšno je primerno vedenje med obiskom.
- 4.9. Zaposlene na krajih spomina, vključno z vodniki in varnostnim osebjem, je treba posebej usposobiti za odzivanje na primere izkrivljanja, političnega ekstremizma in vandalizma ter zagotavljanje varnosti za vse zaposlene in obiskovalce.
- 4.10. Ne glede na to, ali je kraj zdaj izključno prostor spominjanja in komemoracije, se države članice spodbuja, da mu po potrebi dodelijo pravni status.

- 4.11. Odgovorne za kraje spomina se spodbuja, da na kraju samem označijo mesta, povezana s holokavstom ter zločini nacistov in njihovih kolaborantov, bodisi s formalnim spominskim obeležjem ali muzejem, spominsko ploščo, informativno tablo ali drugimi fizičnimi ali digitalnimi oznakami. Priporočljive so tudi digitalne predstavitve in označitve krajev spomina, zlasti mrež takih krajev.
- 4.12. Države članice se zavedajo, da dobra praksa ne vključuje le priznavanja zgodovine krajev spomina, povezanih s holokavstom ter zločini nacistov in njihovih kolaborantov, temveč tudi pripovedovanje o njihovi zgodovini pred holokavstom in po njem, vključno s podatki o tem, kako so se skozi čas spreminjali, včasih celo nepovratno.
- 4.12.1. Komemorativne prakse in interpretacije na krajih spomina, vključno z razstavami, se v odziv na nove raziskave in spremenjene politične, družbene in kulturne okoliščine skozi čas spreminjajo. To je neizbežno in ustrezno, vendar se je treba izogniti izkrivljanju dejstev. Tovrstne spremembe so pomemben vidik razumevanja zgodovine kraja spomina ter jih je treba evidentirati in ustrezno arhivirati.
- 4.13. Kjer so v bližini kraja spomina še drugi, povezani kraji tako v mestnih kot podeželskih predelih, naj odgovorni za kraje spomina najdejo načine, kako jih povezati med seboj z ustreznimi predstavitvami in razlagami.

V času naraščajočega antisemitizma, rasizma, nacionalizma in ekstremizma, vse več predsodkov ter zanikanja in izkrivljanja holokavsta, genocida nad Romi ter preganjanja drugih žrtev nacistov in njihovih kolaborantov je varstvo krajev spomina za prihodnost po vsej Evropi in v svetu ključnega pomena. Naša moralna in državljanska dolžnost je varovati spoštljiv in primeren spomin na žrtve.

Končne opombe

- 1 V nadaljnjem besedilu se »Listina Mednarodne zveze za spomin na holokavst za varstvo krajev spomina« navaja kot Listina IHRA.
- 2 Kot je opredeljeno v Priporočilih za poučevanje in učenje o holokavstu IHRA, je »holokavst« mogoče opredeliti kot »sistematično preganjanje in pobjo Judov, ki ju je nacistična Nemčija s kolaboranti izvajala med letoma 1933 in 1945.«
- 3 Izraz »Romi« je krovni izraz, ki vključuje različne sorodne skupine, ki so lahko stalno naseljene ali ne, med katerimi so na primer Romi, Travellers, Gens du voyage, Resandefolket/De resande, Sinti, Camminanti, Manouches, Kalés, Romanichels, Boyash/Rudari, Ashkalis, Égyptiens, Yéniches, Doms, Loms in Abdal, ki lahko imajo zelo različne kulture in življenjske sloge. To je zgolj pojasnjevalna opomba, ne pa definicija Romov.
- 4 V nadaljnjem besedilu se besedna zveza »nacistična Nemčija ter njeni fašistični in skrajno nacionalistični zavezniki in drugi kolaboranti« skrajšano navaja kot »nacisti in njihovi kolaboranti«.
- 5 V nadaljnjem besedilu se »država članica IHRA« navaja kot država članica.
- 6 V nadaljnjem besedilu se besedna zveza »kraji spomina na holokavst in genocid nad Romi ter kraji, povezani z zločini nacistov in njihovih kolaborantov« in podobne besedne zveze skrajšano navajajo kot »kraji spomina na holokavst in tisti, povezani z zločini nacistov in njihovih kolaborantov«.
- 7 Mednarodna listina muzejev spomina – IHRA (holocaustremembrance.com)
- 8 Mednarodni muzejski svet (ICOM), <https://icom.museum/en/>
- 9 V povezavi z načeli iz 1. člena te listine je treba upoštevati in vključiti tudi člene, ki so del Mednarodne listine muzejev spomina. Najti jih je mogoče na spletni strani IHRA: Mednarodna listina muzejev spomina – IHRA (holocaustremembrance.com)
- 10 »Deležnik« pomeni posameznika ali skupino ljudi, ki vplivajo ali bi nanje lahko snovno ali nesnovno vplivale dejavnosti, gradnja ali spremembe na določenem kraju spomina.
- 11 »Varovanje« se nanaša na vrsto dejavnosti, katerih cilj je ohraniti snovno in nesnovno celovitost kraja spomina s prepoznavanjem tveganj in sprejemanjem ustreznih zaščitnih ali preventivnih ukrepov, kadar je to potrebno. Več informacij v publikaciji EU »Safeguarding cultural heritage from natural and man-made disasters«. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8fe9ea60-4cea-11e8-be1d-01aa75ed71a1>
- 12 »Pomenljivost« se v tem sobesedilu nanaša na »kulturno pomembnost«: estetsko, zgodovinsko, znanstveno, družbeno ali duhovno vrednoto za preteklo, sedanje in prihodnje generacije. Kulturna pomembnost je utelešena v kraju samem, v njegovi ureditvi, okolju, rabi, konotacijah, pomenih, virih, sorodnih krajih in sorodnih predmetih. Ti lahko različnim posameznikom ali skupinam pomenijo različne vrednote. (Burrška listina, 2013, drugi odstavek 1. člena).
- 13 Ta tveganja niso omejena le na vrste krajev spomina, ki jih zajema ta listina.
- 14 <https://holocaustremembrance.com/resources/pravno-nezavezujoča-delovna-definicija-zanikanja-in-izkrivljanja-dejstev-o-holokavstu>
- 15 Med ustreznimi so Ženevske konvencije iz leta 1949, njihovi dodatni protokoli iz leta 1977 in Haaška konvencija o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada iz leta 1954 ter njena dva protokola iz let 1954 in 1999, mednarodno kazensko pravo, kot je Rimski statut iz leta 1998, in mednarodno pravo človekovih pravic, kot je Splošna deklaracija človekovih pravic iz leta 1948.
- 16 Kot so UNESCO, Modri ščit, ICOMOS in ICOM.
- 17 UNESCO: <https://www.unesco.org/>; Modri ščit: <https://theblueshield.org/>; ICOMOS: <https://www.icomos.org/>; ICOM: <https://icom.museum/>
- 18 Za razlago izraza »pomenljivost« glej končno opombo 12; »atributi« so razločevalne značilnosti, kontekst, videz, rabe in kulturne konotacije ali pomeni, ki prispevajo k dediščinski vrednosti zgodovinskega kraja in jih je treba vzdrževati, da se ta vrednost ohranja.
- 19 To lahko vključuje Haaško konvencijo (1954), Konvencijo iz Firenc (2000), Pariško konvencijo (1970), Konvencijo o varovanju nesnovne kulturne dediščine (2003) in Farsko konvencijo (2005).
- 20 Glej Konvencijo o varovanju nesnovne kulturne dediščine: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlImpid=20082>.
- 21 Glej Etični kodeks in Vermillionski sporazum, ki ju je sprejel Svetovni arheološki kongres, Unescovo Konvencijo o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninske pravice na njih iz leta 1970 in Unescovo Priporočilo o varstvu in promociji muzejev in zbirk, njihove raznolikosti in vloge v družbi iz leta 2015.
- 22 »Ohranjanje« pomeni »vzdrževanje kraja v obstoječem stanju in upočasnjevanje propadanja« (Burrška listina, 2013, šesti odstavek 1. člena), pri čemer je treba upoštevati, da je glavna skrb varovanje pomenljivosti kraja spomina.

INTERNATIONAL
**HOLOCAUST
REMEMBRANCE**
ALLIANCE